

GYÓGYNÖVÉNYHÁZ ÉS KERT SZÜLETÉSE ÉS MŰKÖDÉSI TAPASZTALATAI

Szöveg: **Kardos** Tamás

A gyógynövényház és a kert együttese úgy jött létre, hogy már 2012-ben újracsatoltuk a monostor egykori kerengőkertjét, ami egyrészt a látogatói élmény növelését szolgálta, másrészt a kissé kopár kövekből és klinkertéglákból álló romkertet hivatott élettel feltölteni. Ebben természetesen követtük a bencés hagyományokat, valamint a monostor történetét. Ily módon létrejött egy tipikus keresztosztású, 100 nm-es kert. Jellemző kolostorkerti növények kaptak itt helyet, így a fodormenta, az orvosi zsálya, a kerti kakukkfű, az orvosi pemetefű, vagy éppen a négy sarokban egyaránt megjelenő fehér üröm. A kert közepét egy illusztris bokor, a százlevelű rózsza díszítette, vagyis díszíti napjainkban is, ugyanis ez

a kert jelenleg is megvan még. Hogy miért fontos ezt megemlíteni? Azért, mert ez volt az alapötlet a nagy gyógynövénykerthez, és ez adott lendületet a pályázati lehetőségek felkereséséhez. Így jutottunk el a Norvég Alaphoz, ami biztosította a támogatást. Persze leírva ez viszonylag könnyűnek tűnhet, azonban rengeteg tervező-, kutatómunka előzte meg a projekt létrejöttét. Ezt a kutatómunkát, amellyel, hogy eléggé sok energiát, időt igényelt, nagyon élvezetesnek, hasznosnak mondanám, ugyanis számos fontos információ derült ki a monostorról, valamint komoly szakmai kapcsolataink születtek hazai és külföldi területeken egyaránt. Céljainkat – amellyel, hogy a monostor romkertjét hatékonyabban be akartuk

kapcsolni a látogatói útvonalba – meg kellett fogalmaznunk. Figyelembe véve területi adottságainkat, infrastruktúráinkat, látogatottságunkat és lehetőségeinket, azt a célt tűztük magunk elé, hogy azt a több ezer év alatt felgyűlt tudást, tapasztalatot alapul véve, ami a gyógynövényekkel bármilyen téren foglalkozik (kertészet, feldolgozás), segítségük szükség szerint elérhetővé tenni, és megmutatni, hogyan lehet hasznára a jelenben élő embernek. Nem készítünk saját termékeket, ellenben ajándékboltunkban a környéken és a kistérségben élő termelők, képző- és iparművészek munkáit tesszük elérhetővé, eleget téve területi szerepvállalásunknak, miszerint igyekszünk támogatni a térséget.

Mindezek miatt a gyógynövényházat úgy alakítottuk ki, hogy alkalmas legyen kisebb létszámú szakmai konferenciák, múzeumpedagógiai programok megtartására, vagy bármilyen rendezvényre, amelynek a feltételeink megfelelnek. Ilyen módon az idényben és idényen kívüli időszakban is elérhető a gyógynövényes témájú múzeumpedagógiai foglalkozásunk. Emellett nyitunk a felnőtt korosztály felé is. Volt már a házban borkóstoló, vagy éppen esküvő is. Rendeztünk többnapos gyógynövényismereti képzést is az algyői Ezerjófű Egyesülettel együtt, amit a jövőben mindenképpen szeretnénk folytatni. Mind-

ezen kívül terveink között szerepel az is, hogy mind nagyobb teret adjunk szakmai találkozónak, ahol segítjük a témában érdekeltek tájékozódását a hazai, illetve külföldi résztvevők számára. Infrastruktúránk kiválónak mondható. Található nálunk akadálymentes mosdó, gyermekpelenkázó, valamint indukciós hurok, ami megkönnyíti hallássérült vendégeink tájékozódását. Az épület teljes mértékben akadálymentesített, valamint angol nyelvű kiírásokkal is segítettük külföldi vendégeinket. Legutóbb a korábban hiányzó tájékoztató- és homlokzati táblákat is elkészítettük és kihelyeztük, hogy jobban észrevehető

legyen a létesítmény a látogatók számára. Mindezek mellett az épület hűthető-fűthető, így télen-nyáron egyaránt jól működtethető. A temperáláshoz hőcserélő rendszert használunk, amelyet napelemek táplálnak – csak a legszükségesebb esetekben használjuk a hálózati áramot. A földgáz felhasználását környezetvédelmi okokból teljes mértékben mellőztük. A felfebb említett napelemek egyébként visszatápláló rendszerűek, így az esetleges többletet az emlékpark egyéb részlegei használhatják, ezzel is csökkentve a vezetékes áram felhasználását.

Érdeemes megemlíteni ezek mellett, hogy a növények locsolását fűt kút, valamint esővízgyűjtő szolgáltatja, vezetékes víz kizárólag ivóvízként használunk.

Igyekszünk arra figyelni a gazdálkodásunkban, hogy lehetőleg biokertészeti módszerekkel tudjunk kertet művelni, így a műtrágyázás helyett, ami főként gyógynövények esetében fokozottan kerülendő, komposztot alkalmazunk, amit a kertjeinkben több ponton felállított komposztálóknak készítünk magunknak. Ezeket nagy kertünkben egy háromosztatú, 27 m³ térfogatú tároló fogadja be. Természetesen felhasználjuk a lovak, sertések, baromfik szerves trágyáját is, így minél több hasznos anyag fordul vissza a természetbe.

A növények feldolgozását a házban természetes és mesterséges szárítók teszik lehetővé a nyitott terek mellett. A ház felső szintjén a falakban a fülkeszerűen kialakított kamrák a természetes szárítóink, de rendelkezünk két mesterséges, meleg levegős eljárással üzemelő, egyedi tervezésű szárítószekrényrel is.

Mindezek mellett készek vagyunk szakmai téren helyet adni olyan fontos kérdések megvitatására konferenciákon, szakmai rendezvényeken, mint a biogazdálkodási módszerek, komposzt-készítés, komposztgazdálkodás, talajgazdálkodás, fajtafenntartás, mentés, vagy a biodiverzitás elősegítése. Bármilyen témakörre nyitottak vagyunk, ami a természetközeli és természetkímélő gazdálkodási formákhoz, módszerekhez kapcsolódik.

A kertterv életre kel..., és átalakul

A szeri gyógynövényház kertjének terve nagymértékben kötődik a Szent Gál monostorában előkerült ún. Sankt Gallen-i tervhez, sőt az abban megjelölt hortus elnevezésű kerttípust követi. Ez nagy vonalakban azt jelenti, hogy a kertben tölgyfaszegélyekkel behatárolt ágyások jelennek meg magas ágyásokkal társítva, meghatározott, szabályos rendben. Az ágyások mérete az esztétikum mellett nagyban szolgálja a praktikumot is. Ugyanis éppen olyan szélesek, hogy a művelőjük kényelmesen el tudja végezni a telepítési, ápolási és betakarítási munkálatokat, anélkül, hogy az ágyásba be kelljen lépnie. Ez az elrendezési mód több szempontból előnyös, ugyanis a jó kezelhetőség mellett megkönnyíti a közlekedést a kert területén, óvja a növényeket a véletlen rongálástól, valamint nagy segítséget ad az átláthatóságban. Könnyedén lehet tervezni az ágyásokkal, ha esetlegesen új telepítést látunk indokoltnak, vagy ha éppen kártevő ütné fel a fejét, egyszerre kisebb területen végezve pusztítást, ha idejében észleljük, és esetlegesen hatékonyan kezelhetjük. A felsoroltak okán magán a kert alapvető szerkezetén, amit Buella Mónika tervezett, semmiképpen sem szerettünk volna változtatni. Viszont bizonyos pontokon szükség volt erre, ami javarészt a tartalmi részeket érintette. Ezekben nagy segítségünkre voltak a vendégeink, valamint a saját tapasztalataink, igényeink.

Az eredetileg 65 növényfaj számottevő része érdekes volt abból a szempontból, hogy jól illeszkedett a középkori bencés gyakorlathoz. Ugyanis olyan jellegzetes növények kerültek be az első tervbe, amelyeket vagy Szeren is természetettek a barátok, vagy pedig tudjuk az adott növényről, hogy a monastorok kertjeiben megtalálhatóak voltak. Ehhez kellő mennyiségű régészeti leletanyag, valamint írott forrás állt rendelkezésre. Az első komoly változtatás éppen ezen a területen történt. Az érdeklődő látogatókat megfigyelve ugyanis észrevettük, hogy inkább a fajok sokszínűsége tetszene nekik, vagyis az, hogy kertünkben minél több érdekességet láthassanak. Meg is kezdtük a tervezést a téli időszakban az eredeti terveket felhasználva. A cél érdekében sok szempontot vetünk figyelembe a tervezőmunka során. Ennek nyomán kialakult a jelenleg is látható kert, ahol pillanatnyilag 117-féle gyógynövényt mutathatunk be a vendégeknek. Természetesen nagy figyelmet kellett fordítanunk a növénytársításra, valamint igyekeztünk az azonos igényű fajokat egy helyre rendezni, figyelve a habitusra, növekedési intenzitásra, tápanyagigényre. Ugyanakkor nem hagytuk figyelmen kívül az esztétikumot sem.

A változtatásokat tekintve nagy jelentőségű, hogy telepítettünk egy csaknem mindegyik ágyást ellátó csepegtetőrendszert. Ez eredetileg nem szerepelt a tervekben, ugyanis árasztással, valamint felülről öntözéssel történt volna a vízkijuttatás. Ezt az első évben így is csináltuk, viszont a locsolócsövek mozgatása, a túl sok idő igénybevétele és a területünkön jellemző extrém magas párolgás mind azt indokolta, hogy egy csepegtetőrendszert alakítsunk ki. Ez megtörtént, már több hónapja alkalmazzuk, és szemmel látható eredményei vannak. Mindezt összekapcsoljuk a tövek közötti szabad felületek talajtakarásával is. A rendszer kiépítése abban is segített, hogy a korábban már művelt, beljebb elhelyezkedő kerengőkertünket is hatékonyan tudjuk öntözni.

Fontos változtatás volt az eredeti tervekhez képest az is, hogy a jelenlegi ásatási területet a látogatótérrel elválasztó kerítéshez kordonos gyümölcsfákat tervezett a kertépítő. Ez nagyon dekoratív, praktikus, és nem véletlenül honosodott meg a mai Franciaország monastoraiban. A területünkre tévedő özek és nyulak azonban kevésbé tisztelték ezt a egyszerű és régi kertészeti technológiát, és előszeretettel fogyasztották a gyümölcsfáink kérgét, hajtásait, így el kellett gondolkodnunk ezen. Ennek a töprengésnek az lett a vége, hogy a fákat kissé kijebb

telepítettük, és az üresen maradt helyekre más növényeket ültettünk. Ezáltal kaptunk egy viszonylag nagy felületet, így be tudjuk mutatni a kolbásztököt, a csicsókát, az édesburgonyát, többféle rezisztens magyar szőlőt, vagy éppen a sörkomlót. Igyekeztünk ebből a problémából jó megoldást kihozni.

A komposztálóinkban gyűjtjük a különböző növényi maradványokat, valamint érett lótrágyával indítottuk be őket. Ezek szerkezete gyakorlatilag illeszkedik az eredeti tervekhez.

Nagyobb eltérésként mindenképp megemlítem, hogy a gyógynövényház domb felőli oldalán, legfőképp az árnyékolás okán, telepítettünk a kora tavasz folyamán egy fás-bokros részt, ami jelenleg még növekedésben van. Alapvető áttervezést igényeltek a ház előtti sétányra álmódott díszágyak, amelyek gerendaszegéllyel készültek. Mindegyik ágyásban puszpáng lett a sarokdíz, amit a puszpángmoly sajnos teljesen elpusztított, így ebben az évben színes, érdekes növényeket választottunk oda.

A 2018-as évi kertbővítésben olyan növényekkel egészítettük ki az eredeti tervet, amelyek szintén megjelentek a bencés monostorkertekben, vagy valahogyan kötődnek a kolostori gyógyászathoz. Olyanokat is ültettünk, amelyek minket is élénken érdekeltek, és nagyon

fontos szempontként a vendégek által többször keresett, vagy valamilyen oknál fogva különleges növények. Sokszor az volt a szempont, hogy a vendégeink gyakran olyan növényekre csodálkoztak rá, élőben látva őket, amelyeknek bizonyos részeit fogyasztjuk valamilyen formában, de magával a termő növényvel nem igazán találkozunk. Ezért került be az ágyásokba a földimogyoró, a csicsóka, a sörkomló, de több érdeklődőt szerzett a sárga- és a görögdinnye is. Bemutatjuk a természetes pirerintartalmáról híres dalmát rovarporvirágot, a sokak által kedvelt ánizst, vagy éppen az étkezési mákot, de helyet kap a széles körben ismert és használt bíbor kasvirág is. Kérdéses lehet, hogy miért telepítünk látszólag triviális növényeket, azonban számos alkalommal találkoztunk azzal, hogy sok szemlélőben nagy felismerést

okoz élőben látni a fűszeres üvegbe, vagy zacskóba csomagolt növényi részeket. Ez is egyik célunk a sok közül: megmutatni az érdeklődőknek ezeket az apró, sokszor hétköznapi csodákat.

Összefoglalva: a legfontosabb változtatásaink az eredeti tervekhez képest a gyakorlat alapján jöttek létre, figyelembe véve a kertészeti szempontokat, de kihagyhatatlan tényezőként a vendégigényeket is szem előtt tartva. Amit még fontos hozzáfűzni: mivel nem állítunk elő saját terméket, csökkentettük azon növények termőterületét, amelyek viszonylag komoly hozamúak. Helyettük valamilyen érdekes, egyéb növényfajt telepítettünk. Egyértelműen kijelenthető, hogy az eredeti kert a szerkezetét és az elrendezését tekintve nagyon jó alapot adott ehhez.

The complex made up of the Herbarium House and the garden was created in 2012, when the monastery's former cloister court was revitalized. The garden was planted with herbs traditionally grown in monasteries, such as spearmint, medical sage, garden thyme or horehound, with the wormwood cropping up in all four corners. In the middle of the flower bed, a formidable bush of cabbage rose dominates the scene. The layout plans of the herbarium closely follow the hortus type of gardens detailed in the so-called Sankt Gallen Plan discovered in the Abbey of Saint Gall. By and large, this means that the garden is defined as a regularly alternating sequence of flowerbed rows bordered by oaks and elevated flowerbeds. In addition to the aesthetic value, the size of flowerbeds reflects practical considerations as well, being just wide enough to allow comfortable planting and gardening work from the edges, without having to step onto the bed itself. In 2018, as part of the planned expansion of the garden, additional plant species were introduced, based on Benedictine traditions, monastic medicinal recipes and demand from visitors. The guests are frequently surprised by plants that are commonly available for consumption, but known only for their certain parts. Seeing such plants proved to be a true revelation for many visitors. Demonstrating such small-scale everyday miracles to the public was one of the main driving forces behind opening the garden. In summary, the most important changes in relation to the original plans were based on practical considerations, such as certain horticultural aspects or visitor requests.